

Nalbantoğlu Yılmaz, F. & Çetin Gündüz, H. (2018). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (3), 1585-1602.

Geliş Tarihi: 31/01/2018

Kabul Tarihi: 07/06/2018

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER KAYGILARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Funda NALBANTOĞLU YILMAZ*
Hicran ÇETİN GÜNDÜZ**

ÖZET

Meslek seçimi lise yıllarında ergenlerin vermesi gereken önemli kararlardan birisidir. Bu kararın verilmesi sürecinde pek çok faktör lise öğrencilerini etkilemekte ve kariyer gelişimi sürecinde etkili olmaktadır. Bu kapsamda çalışmada, lise öğrencilerinde kariyer gelişimi sürecinde etkili olabilecek faktörlerden kariyer kaygısı sınıf düzeyi, okul türü, algılanan başarı durumu, seçmek istediği mesleğe ilişkin karar durumu, okul rehberlik servisinden mesleki geleceği ile ilgili destek alıp almaması ve mesleklerle ilgili bilgi toplama durumlarına göre incelenmiştir. Araştırma grubu 11 ve 12. sınıflarda okuyan 415 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma verileri Kariyer Kaygısı Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu ile toplanmıştır. Veriler tek yönlü MANOVA ile incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin aile etkisine yönelik kariyer kaygılarının okul türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Öğrencilerin algılanan başarı durumlarına göre aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının anlamlı farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Öğrencilerin bir mesleğe ilişkin karar durumlarına göre meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Sonuçlar literatür bulguları çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kariyer kaygısı, kariyer gelişimi, lise öğrencileri

INVESTIGATION OF CAREER ANXIETY OF HIGH SCHOOL STUDENTS ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES

ABSTRACT

Career choice is one of the most important decisions that adolescent should give in during high school years. In this process, various factors affect high school students and are effective in the career development process. In this study, career anxiety as one of the factors in the career development has been investigated according to variables (grade, type of school, perceived school achievement, the decision about the prospective professions, support received by school guidance center and search information about professions). Research group consists of 415 students attending 11th and 12th grades. Research data were collected through Career Anxiety Scale and Demographic Information Form. The data were analyzed by one-way MANOVA. According to research findings, it was determined that the career anxiety of the students on the family influence were significantly different according to the school type. In addition, the students' anxiety resulted from family influence and career choices were significantly different according to perceived school achievement. It has been determined that career anxiety for the choice of profession significantly differs according to the decision on a profession. The results were discussed in the light of literature findings.

Key Words: Career anxiety, career development, high school students

* Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, fundan@nevsehir.edu.tr

**Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, hcgunduz@baskent.edu.tr

1.GİRİŞ

Meslek seçimi ergenin hayatı boyunca vermesi gereken önemli kararlardan birisidir. Kariyer gelişiminin bir parçası olarak hangi mesleği seçeceğine ve ne yapmak istediğine karar verecek olan ergen, bu süreçte birçok soru ile karşı karşıya kalacak ve bu soruların cevabını araştırarak kendisi için en uygun çözüme ulaşmaya çalışacaktır.

Ergenlik döneminde kimlik gelişimi ile ilişkili olan meslek seçimi hayattaki hedefleri başarmanın bir yoludur (Dolgin, 2014). Kimlik; politik kimlik, cinsel kimlik, kültürel/etnik kimlik, fiziksel kimlik gibi çok sayıda parçadan oluşan bir benlik resmidir. Bu süreçte kişinin takip etmek istediği kariyer ve iş yolu mesleki/kariyer kimliği olarak yer alır (Santrock, 2012). Erikson'a (1968) göre ergenlik döneminin psikolojik temelli görevi kimliğin oluşumudur. Ergenlik dönemiyle birlikte artan bağımsızlık ve özerklik sonucu ergenler çevreleriyle daha çok etkileşime girmekte ve bu durum ergene meslekler, ideoloji ve ilişkileri keşfetme fırsatı vermektedir. Bununla birlikte, birey bu gelişimsel görevi idare edemediğinde, rol karışıklığı oluşmaktadır (Erikson, 1963).

Yaşam döngüsü içerisinde ergenin kimlik gelişiminin bir parçası olarak mesleki/kariyer kimliğini, kariyer kararını belirlemeye çalışması kariyer gelişiminin önemini bir kez daha gündeme getirmektedir. Ginzberg'in bakış açısından, ergenler 13-14'lü yaşlarda kendi yeteneklerini sorgulayıp değerlendirmekte ardından meslek seçimi/kariyer kararının getirdiği sorumlulukları fark etmeye başlamaktadır (Siyez, 2011). Benzer şekilde, Super'ın bakış açısından da ergen 11-14 yaşları arasında yeteneklerini keşfedip değerlendirirken, 17-18 yaşlarında kariyer seçiminde gerçekçi durumları değerlendirilmeye başlamaktadır. Üniversiteye gidip gitmeme, hangi alanların seçileceği konuları önemli hale gelmektedir (Sharf, 2017).

Ergenlik döneminde kariyer gelişimi ergen gelişiminin pek çok yönü ile ilişkilidir. Örneğin, bilişsel gelişim, kimlik gelişimi, eğitimsel hedefler ve amaçlar ile ilişkili çalışmalar bulunmaktadır (Staf, Messersmith, ve Schulenberg, 2009). Ergenlerin meslek seçimleri, mesleğe ilişkin araştırmalar ve planlar (Gushue, Scanlan, Pantzer ve Clarke, 2006; Hirschi ve Lage, 2007; Hirschi, Niles ve Akos, 2011; Kracke, 1997; Kracke, 2002), kariyer arzuları (Rainey ve Borders, 1997; Watson, Quatman ve Edler, 2002), mesleki olgunlukları gibi değişkenlerin yanında, aile ve arkadaşlar gibi pek çok faktörden de etkilenmektedir. Örneğin; kariyer olgunluğu anababa katılımı ve akademik motivasyon ile ilişkilidir (Flouri ve Buchanan, 2002). Başka bir çalışmada da anababaya bağlılık ile kariyer kararı verme arasında ilişki bulunmuştur (Vignoli, 2009).

Ergenlerin kariyer gelişim sürecinde ve meslek seçiminde etkili olan bir diğer faktör ise kariyer kararsızlığı/mesleki karar durumudur (Akkoç, 2012; Guay, Senecal, Gauthier ve Fernet, 2013; Marcionetti ve Rossier, 2016; Öztemel, 2012; Roche, Carr, Lee, Ben ve Brown, 2016; Vondracek, Schulenberg, Skorikov, Gillespie ve Wahlheim, 1995). Kariyer kararsızlığı, lise öğrencilerinin kariyerle ilgili birçok karara mecbur kaldıkları bir dönemde büyümenin normal bir parçası olarak görülmektedir. Ancak kariyer kararsızlığının uzun soluklu olması kariyer gelişiminde düşük puanlar ile ilişkilidir (Creed, Prideaux ve Patton, 2005). Bununla birlikte, kariyer gelişimi boyunca eğitim ortamında sıklıkla meydana gelen değişiklikler, lise öğrencilerinin mesleki karar verme sorumluluğunu üstlenme gerekliliği, ailelerin talepleri ve istekleri, çocukluk yıllarından itibaren zengin sosyal ve doğal çevre sunulmaması ve toplumdaki işsizlik sorunları

gibi sebeplerle kariyer kararı ergenler için kaygı verici bir süreç haline gelmektedir (Özyürek, 2013).

Mesleğe karar verme sürecinde yaşanan zorluklar ve kariyer kararsızlıklarının bir uzantısı olarak ergenler kariyer kaygısı yaşayabilmektedir (Vignoli, 2015). Bir stres nedenine karşı en genel tepki olan kaygı (Atkinson, Atkinson, Smith, Bem ve Hoeksema, 1996) genel olarak olumsuz duyguların yaşandığı durumlar sonucu ortaya çıkmaktadır. Duruma bağlı kaygı, o şartlar içinde yaşanır ve kişiyi zorlayan durumun bitişi ile ortadan kalkarken, sürekli kaygı, kişiye ait bir vasıf olarak var olur ve çeşitli durumlarda daha fazla hissedilerek tüm hayatını kaplamaktadır (Baltaş ve Baltaş, 1996). Fouad'a göre (2007), kariyer için karar verme güçlüğü çeken bireyler genellikle kariyerle ilgili kaygı duymaktadır. Kariyer kaygısı, ergenin akademik ve mesleki gelişimiyle ilgili geleceğine ilişkin hissettiği başarısızlık korkusu şeklinde tanımlanabilir (Vignoli, 2015). Vignoli (2015), Fransız lise öğrencileri ile yaptığı çalışmada kariyer kararsızlıklarını, sürekli kaygı ve kariyer kaygısı ile pozitif yönde ilişkili bulmuştur. Bununla birlikte aynı çalışmada sürekli kaygı ve kariyer kaygısı, kariyer kararsızlığı ve kariyer araştırması arasındaki ilişkiye de aracılık etmektedir. Lise öğrencilerinde yapılan bir başka çalışmada ise kızlarda genel kaygı düzeyi kariyer araştırması ile negatif ilişkili, erkeklerde aileyi kariyer terchinde hayal kırıklığına uğratmayla ilgili kariyer kaygıları kariyer araştırması ile pozitif ilişkili bulunmuştur (Vignoli, Croity-Belz, Chapeland, Fillipis ve Garcia, 2005).

Kariyer kararsızlığı ve kariyer araştırmalarının kariyer kaygısı üzerinde etkilerinin haricinde, lise öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile ilgili yapılan başka çalışmalarda (Bedel, 2013; Sekmenli, 2000; Varol, 1990), algılanan başarı düzeyi arttıkça öğrencilerin süreklilik/durumluluk kaygı düzeylerinin azaldığı da bulunmuştur. Literatürde doğrudan kariyer kaygısı ve algılanan başarı arasındaki durumu incelemeye dönük bir çalışma bulunmamakla birlikte, süreklilik/durumluluk kaygı ve başarı arasındaki sonuçlardan hareketle lise öğrencilerinin kariyer kaygılarının algılanan başarı durumuna göre incelenmesi de önemli görülmüştür.

Literatürde, kariyer kaygısı ile ilgili yapılan çalışmaların çoğunlukla üniversite öğrencilerinin kariyer kaygılarını incelediği görülmektedir (Daniels, Clifton, Perry, Mandzuk ve Hall, 2006; Daniels, Stewart, Stupnisky, Perry ve Verso, 2011; Fuqua, Newman ve Seaworth, 1988; Rochlen, Milburn ve Hill, 2004; Tsai, Hsu ve Hsu, 2017). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarını inceleyen çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmektedir (Germeijs, Verschueren ve Soenens, 2006; Vignoli ve ark., 2005; Vignoli, 2015). Literatür incelendiğinde ergenlerde kariyer kaygısı ile ilgili sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmada lise yıllarında ergenler ile gerçekleştirilmiş kariyer kaygısı ile ilişkili çalışmaların sınırlı sayıda olmasından yola çıkarak, lise öğrencilerinin kariyer kaygısı çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Bu doğrultuda araştırma sonuçlarının literatüre, kariyer danışmanlığı ve mesleki rehberlik sürecindeki uygulamalara katkılar getirmesi beklenmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin kariyer kaygılarının sınıf düzeyine, okul türüne, algılanan başarı durumuna, seçmek istediği mesleğe ilişkin karar durumuna, okul rehberlik servisinden mesleki geleceği ile ilgili destek alıp almamasına ve mesleklerle ilgili bilgi toplama durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemektir. Bu

amaç doğrultusunda araştırmada “Öğrencilerin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygıları; a) sınıf düzeyine, b) okul türüne, c) algılanan başarı durumuna, d) seçmek istediği mesleğe ilişkin karar durumuna, e) okul rehberlik servisinden mesleki geleceği ile ilgili destek alıp almamasına ve f) mesleklerle ilgili bilgi toplama durumlarına göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorularına cevap aranmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Araştırma, 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Bahar Dönemi’nde, Nevşehir il merkezinde yürütülmüştür. Nevşehir il merkezinde 14 lise bulunmaktadır. Araştırma, 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Bahar Dönemi’nde, Nevşehir il merkezindeki 6 lisenin 11 ve 12. sınıflarında okuyan 415 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Lise öğrencilerinin meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının çeşitli değişkenlere göre incelendiği bu çalışmada meslek seçimine yönelik kariyer kararı vermenin en yoğun yaşandığı dönem olan 11 ve 12. sınıf öğrencilerinden bilgi toplanmıştır. Bununla birlikte uygulamada izin alınmasındaki zorluk nedeniyle seçkisiz örnekleme yapılamamış, katılımcıların belirlenmesinde ulaşılabilirlik ilkesi ön plana çıkmış, uygun örnekleme kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %61’i ($n=253$) 11. sınıf, %39’u ($n=162$) 12. sınıf öğrencisidir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %10’u ($n=42$) Fen Lisesi, %66,3’ü ($n=275$) Anadolu Lisesi, %23,6’sı ($n = 98$) Anadolu Mesleki ve Teknik Lisesine devam etmektedir.

2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerinin toplanmasında, Çetin Gündüz ve Nalbantoğlu Yılmaz (2016) tarafından geliştirilen Kariyer Kaygısı Ölçeği (KKÖ) ve araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu (KBF) kullanılmıştır.

Kariyer Kaygısı Ölçeği, aile etkisine yönelik kariyer kaygısı (5) ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı (9) olmak üzere toplamda 14 madde içermektedir. Ölçekte “Tamamen Katılıyorum (5), Katılıyorum (4), Kararsızım (Katılıp Katılmama Durumum Eşit) (3), Katılmıyorum (2), Hiç Katılmıyorum (1)” şeklinde 5’li likert tipi bir derecelendirme kullanılmıştır. Ölçeğin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kaygı kısımlarından alınan yüksek puan yaşanan kaygının yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Ölçeğin geliştirilme sürecinde ölçeğin yapısı Açıklayıcı Faktör Analizi ile belirlenip, bu yapı farklı bir grupta doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Açıklayıcı Faktör Analizi sonrasında ortaya çıkan iki faktörlü yapı Doğrulayıcı Faktör Analiziyle (DFA) test edilmiş ve ölçeğin uyum indekslerinin ($\chi^2/sd=2.518$, RMSEA=0.067, CFI=0.95, NFI=0.92, NNFI=0.94, SRMR=0.055, GFI=0.92 ve AGFI=0.90) kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma verileriyle LISREL programı kullanılarak DFA tekrarlanmış ve ölçeğin iki faktörlü yapısına ilişkin kabul edilebilir uyum indeksleri elde edilmiştir ($\chi^2/sd=2.91$, RMSEA=0.068, CFI=0.97, NFI=0.96, NNFI=0.97, GFI=0.99 ve AGFI=0.98).

Ölçeğin geliştirilme sürecinde araştırmacılar tarafından yapılan analizlerde ölçeğin aile etkisine yönelik kariyer kaygılarına ait Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.742, meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarına ait Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı ise 0.797 bulunmuştur. Bu çalışmada ise, ölçeğin aile etkisine yönelik kariyer kaygılarına

ait Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0.877, meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarına ait Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0.876 bulunmuştur. Ayrıca DFA'dan elde edilen yol katsayıları ve hata miktarına bağlı olarak McDonald ω güvenirlik katsayıları da hesaplanmıştır. Aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygıları için hesaplanan McDonald ω katsayıları sırasıyla 0.88 ve 0.88 olarak belirlenmiştir.

Kişisel Bilgi Formu, öğrencilerin demografik bilgilerinin toplanmasında kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formunda öğrencilere sınıf düzeyi, okul türü, algılanan başarı durumu, seçmek istediği mesleğe ilişkin karar durumu, okul rehberlik servisinden mesleki geleceği ile ilgili destek alıp almama ve mesleklerle ilgili bilgi toplama durumları sorulmuştur.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Bahar Dönemi'nde Nevşehir il merkezindeki veri toplanabilen okullardaki 11 ve 12. sınıflardan sağlanmıştır. Araştırmada veri toplanabilen okullar Nevşehir il merkezindeki bir Fen Lisesi, üç Anadolu Lisesi, iki Anadolu Mesleki ve Teknik Lisesidir. Öğrencilere ait verilerin toplanmasında gönüllülük ve ulaşılabilirlik dikkate alınmıştır. Uygulama öncesinde öğrencilere araştırma, veri toplama araçları ve katılma dereceleri hakkında kısa bir bilgi verilmiştir. Katılma dereceleri ile ilgili örnekler yapılmıştır. Öğrencilerin veri toplamada kullanılan KKÖ ve KBF'yi cevaplamaları 15-20 dakika sürmüştür.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada lise öğrencilerinin aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının sınıf düzeyine, okul türüne, algılanan başarı durumuna, seçmek istediği mesleğe ilişkin karar durumuna, okul rehberlik servisinden mesleki geleceği ile ilgili destek alıp almamasına ve mesleklerle ilgili bilgi toplama durumlarına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemede Tek Yönlü MANOVA kullanılmıştır. Analiz öncesinde kayıp verilerin ve uç değerlerin olup olmadığı incelenmiştir. Uç değerler olup olmadığı belirlemek için, ölçek puanlarına ait standart Z puanları ve Mahalanobis değerleri incelenmiştir. Atarak cevapladığı düşünülen, aynı örüntüyle cevaplayan, kayıp değer ve uç değer içeren veriler araştırma öncesinde silinerek çalışma grubu oluşturulmuştur. Daha sonra verilerin Tek Yönlü MANOVA varsayımlarını karşılayıp karşılamadığı incelenmiştir. Bunun için ilk olarak tek değişkenli ve çok değişkenli normal dağılım varsayımı test edilmiştir. Tek değişkenli normallik için çarpıklık-basıklık katsayıları incelenmiş, grafiksel yöntemler kullanılmıştır. Çok değişkenli normallik için bağımlı değişkenlerin her birinin, bağımsız değişkenlerin her bir düzeyinde normal dağılıp dağılmadığına grafiksel yöntemlerle-saçılma diyagramı ile bakılmıştır. Analiz sonucunda bağımlı değişkenler olan aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarına ait çarpıklık basıklık katsayılarının ± 1 sınırları içinde olduğu, bağımlı değişkenlerin normal dağılımdan aşırı-önemli bir sapma göstermediği belirlenmiştir. Bununla birlikte Mardia (1971), Mertler ve Vannatta (2016) ve Tabachnick ve Fidell (2001) MANOVA'nın normallik ihlaline karşı güçlü-dirençli olduğunu belirtmiştir.

İkinci olarak, bağımlı değişkenler arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığı saçılma diyagramı ile incelenmiş ve bağımlı değişkenler arasında doğrusal bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Üçüncü olarak, bağımlı değişkenlere ilişkin puanların varyans-kovaryans matrislerinin homojenliğine bakılmıştır. Bağımlı değişkenlere ilişkin gruplarda varyansların eşitliği Levene testi ile incelenmiştir. Levene testi sonuçlarından bağımsız değişkenler boyunca bağımlı değişkenlere ait varyansların eşitliği varsayımı sağlanmıştır. Bağımlı değişkenlerin kovaryans matrislerinin eşit olduğu varsayımı ise Box's M testi ile sınanmıştır. Bağımsız değişkenler boyunca bağımlı değişkenlerin kovaryans matrislerinin eşitliği sağlanmıştır (Box's $M_{sınıf}=2.435$, $p>.05$, Box's $M_{okul\ türü}=9.882$, $p>.05$, Box's $M_{başarı}=12.148$, $p>.05$, Box's $M_{karar}=6.619$, $p>.05$, Box's $M_{destek}=9.827$, $p>.05$, Box's $M_{bilgi\ toplama}=11.381$, $p>.05$).

MANOVA'da grup ortalama puanlarını karşılaştırmada çeşitli istatistikler (Pillai's Trace, Wilk's Lambda, Hotelling's Trace ve Roy's Largest Root) bulunmaktadır. Genel olarak bu istatistikler bağımsız değişken iki düzeyli olduğunda benzer sonuçlar vermekte, bağımsız değişken ikiden fazla düzey olduğunda ise aralarında manidar olmayan küçük farklılıklar bulunmaktadır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Çalışma kapsamında yapılan analizlerde de bu istatistiklerin benzer olasılık (p) değerleri verdiği görülmüştür. Bununla birlikte Tabachnick ve Fidell (2001), eşit olmayan grup büyüklüklerinde, varyans-kovaryans matrislerinin homojenliği varsayımı ihlal edildiğinde Pillai's Trace kriterinin kullanılmasını önermektedir. Olson, (1979) ve Sheehan-Holt (1998) tarafından yapılan çalışmalarda varsayımların ihlaline karşı Pillai's Trace kriterinin en dirençli-güçlü istatistik olduğunu göstermektedir. Adeleke, Yahya ve Usman (2015) ise yaptıkları Monte-Carlo çalışmasında MANOVA'da normal olmayan yanıtlarda Pillai's Trace kriterinin etkili olduğunu belirlemişlerdir. Çalışmada bağımsız değişkenlerin düzeylerine göre eşit olmayan grup büyüklükleri olduğu için ana etkilerin ve etkileşimlerin manidarlığını test ederken Pillai's Trace kriteri kullanılmıştır. MANOVA sonucunda grup puanları arasında anlamlı fark bulunması halinde farkın kaynağını yorumlamak amacıyla her bir bağımlı değişken için ANOVA yapılmıştır. Bu durumda I. tip hatayı kontrol etmek için Bonferroni düzeltmesiyle veriler (0.05/2) .025 anlamlılık düzeyinde test edilmiştir. Bonferroni düzeltmesi, çoklu istatistiksel testler yaparken artan I. tip hata riski nedeniyle olasılık değerini (p) ayarlamaktadır (Armstrong, 2014; Tabachnick ve Fidell, 2001). ANOVA sonucunda F değerinin anlamlı olması halinde, çıkan farklılığın kaynağını belirlemek için yapılan post-hoc çoklu karşılaştırma testlerinden gruplar arası eşit örneklem varsayımı gerektirmeyen Bonferroni testi kullanılmıştır. Ayrıca, aynı maddelere farklı şekilde tepki veren bireylerin ölçekten aynı puanı alması sorunlarına karşı ölçeğin aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kaygı kısımlarına ait ağırlıklandırılmış (ağırlıklı) puanlarla da (Regresyon, Barlett, Anderson-Rubin) araştırmadaki aynı hesaplamalar yapılmıştır. Elde edilen ağırlıklandırılmış puanlar -3 ile +3 aralığında Z-puan metriğine benzer standartlaştırılmış puanlar üretmektedir (Distefano, Zhu ve Mindrila, 2009). Yapılan hesaplamalar sonucunda ağırlıklandırılmamış ve ağırlıklandırılmış puanlarla yapılan MANOVA sonuçlarının ve gruplar arası karşılaştırma sonuçlarının aynı olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışmada ise ağırlıklandırılmamış puanlarla yapılan analizler raporlanmıştır. Verilerin analizi ise SPSS 21 paket programı ile yapılmıştır.

3. BULGULAR

Lise öğrencilerinin aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının sınıf düzeyine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için Tek Yönlü MANOVA yapılmıştır. Elde edilen bulgular 11 ve 12. sınıf

öğrencilerinin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygıları bakımından anlamlı farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır (Pillai's Trace =.001, $F(2,412) = .249$, $p > .05$).

Öğrencilerinin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının okul türüne göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Tek Yönlü MANOVA sonuçları, öğrencilerin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının okul türüne göre değiştiğini ortaya koymaktadır (Pillai's Trace =.039, $F(4,824) = 4.083$, $p < .01$, $\eta^2 = .019$). MANOVA sonucunda tespit edilen anlamlı farkın kaynağını yorumlamak için Tek Yönlü ANOVA yapılmış ve sonuçlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Aile Etkisine Yönelik ve Meslek Seçimine Yönelik Kaygı Puanlarının Okul Türüne Göre ANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişken	Okul Türü	n	\bar{X}	Ss	Sd	F	p	Farkın Kaynağı
Aile Etkisine Yönelik Kaygı	Fen Lisesi	42	9.33	4.47	2-412	3.839	0.022	Fen Lisesi-
	Anadolu Lisesi	275	10.58	4.95				Mesleki ve
	Mesleki ve Teknik Lisesi	98	11.70	4.72				Teknik Lisesi
Meslek Seçimine Yönelik Kaygı	Fen Lisesi	42	27.17	8.0	2-412	2.377	0.094	-
	Anadolu Lisesi	275	29	8.16				
	Mesleki ve Teknik Lisesi	98	27.16	7.98				

Tablo 1'e göre, öğrencilerin aile etkisine yönelik kaygı puanları okul türüne göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F(2,412) = 3.839$, $p < .025$, $\eta^2 = .018$). Bununla birlikte bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerinde ne derece etkili olduğu Eta kare (η^2) değerine bakarak belirlenebilir (Köklü, Büyüköztürk ve Bökeoğlu, 2006). Green, Salkind ve Akey (1997)'e göre 0.01, 0.06 ve 0.014 düzeyindeki eta kare değerleri sırasıyla küçük, orta ve geniş etki olarak yorumlanır (Akt. Köklü, Büyüköztürk ve Bökeoğlu, 2006). Aile etkisine yönelik kaygı puanının okul türü değişkeni ile açıklanma yüzdesi %1.8 ($\eta^2 = 0.018$)'dir. Okul türü değişkeninin bağımlı değişken üzerindeki etkisi düşüktür. Öğrencilerin meslek seçimine yönelik kaygı puanları ise okul türüne göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($F(2,412) = 2.377$, $p > .025$).

Tablo 1'e göre, öğrencilerin aile etkisine yönelik kaygı puan ortalamaları okul türüne göre anlamlı farklılık göstermektedir. Bu farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma testine göre, öğrencilerin aile etkisine yönelik ortalama kariyer kaygısı puanları Fen Lisesi-Mesleki ve Teknik Lisesi arasında anlamlı farklılık göstermektedir. Mesleki ve Teknik lisesinde okuyan öğrencilerin aile etkisine yönelik ortalama kariyer kaygı puanı Fen lisesinde okuyan öğrencilere göre daha yüksektir.

Öğrencilerin aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının algılanan başarı durumlarına göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Tek Yönlü MANOVA sonucunda, öğrencilerin algılanan başarı durumlarına göre aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının

anlamli farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir (Pillai's Trace =.056, $F(4,824) = 5.920$, $p < .01$, $\eta^2 = .028$). Elde edilen bu anlamli farkın kaynağını yorumlamak için Tek Yönlü ANOVA yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.

Aile Etkisine Yönelik ve Meslek Seçimine Yönelik Kaygı Puanlarının Algılanan Başarı Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişken	Algılanan Başarı	n	\bar{X}	Ss	Sd	F	p	Farkın Kaynağı
Aile Etkisine Yönelik Kaygı	Düşük	69	11.72	4.82	2-412	9.559	0.00	Düşük-Yüksek, Orta-Yüksek
	Orta	250	11.15	5.07				
	Yüksek	96	8.89	3.93				
Meslek Seçimine Yönelik Kaygı	Düşük	69	28.32	7.12	2-412	5.728	0.004	Orta-Yüksek
	Orta	250	29.30	8.47				
	Yüksek	96	26.03	7.51				

Tablo 2'ye göre, öğrencilerin aile etkisine yönelik kaygı puanları ($F(2,412)=9.559$, $p < .025$, $\eta^2 = .044$) ve meslek seçimine yönelik kaygı puanları ($F(2,412)=5.728$, $p < .025$, $\eta^2 = .027$) algılanan başarı durumuna göre anlamli farklılık göstermektedir. Aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kaygı puanlarının algılanan başarı değişkeni ile açıklanma yüzdeleri sırasıyla %4.4 ($\eta^2 = 0.044$) ve %2.7 ($\eta^2 = 0.027$)'dir. Hesaplanan bu eta kare değerleri düşüktür.

Öğrencilerin aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kaygı puanlarına ait farklılıkların hangi algılanan başarı durumları arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Tablo 2'deki sonuçlara göre, öğrencilerin aile etkisine yönelik ortalama kaygı puanları düşük-yüksek ve orta-yüksek gruplar arasında anlamli farklılık göstermektedir. Algılanan okul başarısı bakımından düşük ve orta gruplarında yer alan öğrencilerin aile etkisine yönelik ortalama kaygı puanları algılanan başarı düzeyi yüksek olan gruptaki öğrencilerden daha yüksektir. Öğrencilerin meslek seçimine yönelik ortalama kaygı puanları ise orta ve yüksek gruplar arasında anlamli farklılık göstermektedir. Algılanan okul başarıları bakımından yüksek grupta olan öğrencilerin meslek seçimine yönelik ortalama kaygı puanları, algılanan okul başarısı bakımından orta grupta olan öğrencilere göre daha düşüktür.

Lise öğrencilerinin aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının mesleki karar durumlarına göre anlamli farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Tek Yönlü MANOVA sonuçları, öğrencilerin meslek kararı verip vermeme durumlarına göre aile etkisine ve/veya meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının anlamli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. (Pillai's Trace =.112, $F(2,412) = 26.04$, $p < .01$, $\eta^2 = .112$). Bu anlamli farkın kaynağını yorumlamak için ise Tek Yönlü ANOVA yapılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.

Aile Etkisine Yönelik ve Meslek Seçimine Yönelik Kaygı Puanlarının Mesleki Karar Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Bağımlı Değişken	Mesleki Karar Durumu	n	\bar{x}	Ss	Sd	F	p
Aile Etkisine Yönelik Kaygı	Karar verdim	249	10.41	4.83	1-413	2.462	0.117
	Karar vermedim	166	11.18	4.94			
Meslek Seçimine Yönelik Kaygı	Karar verdim	249	26.19	7.35	1-413	50.59	0.000
	Karar vermedim	166	31.67	8.16			

Tablo 3'e göre, öğrencilerin aile etkisine yönelik kaygı puanları seçmek istedikleri mesleğe ilişkin karar durumlarına göre anlamlı farklılık göstermezken ($F(1,413)=2.462$, $p>.025$), meslek seçimine yönelik kaygı puanları seçmek istedikleri mesleğe ilişkin karar durumlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F(1,413)=50.59$, $p<.025$, $\eta^2=.109$). Ayrıca öğrencilerin meslek seçimine yönelik kaygı puanlarındaki toplam varyansın %10.9'u öğrencilerin bir mesleğe karar verip vermeme durumları ile açıklanmaktadır. Tablo 3'e göre, seçmek istedikleri mesleğe karar vermeyen öğrencilerin meslek seçimine yönelik ortalama kaygı puanları, seçecekleri mesleğe karar veren öğrencilerden daha yüksektir.

Lise öğrencilerinin aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının okul rehberlik servisinden mesleki geleceği ile ilgili destek alma durumlarına (hiç-nadiren-sık sık) göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan MANOVA sonuçları, öğrencilerin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının okul rehberlik servisinden mesleki geleceği ile ilgili destek alma durumlarına bağlı olarak değişmediğini ortaya koymaktadır (Pillai's Trace =.015, $F(4,824)=1.506$, $p>.05$).

Lise öğrencilerinin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının ilgili kurum/kuruluşlardan mesleklerle ilgili bilgi toplama durumlarına (hiç-nadiren-sık sık) göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için de Tek Yönlü MANOVA yapılmıştır. Elde edilen bulgular, öğrencilerin aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının kurum/kuruluşlardan mesleklerle ilgili bilgi toplama durumlarına bağlı olarak değişmediğini ortaya koymaktadır (Pillai's Trace =.014, $F(4,824)=1.457$, $p>.05$).

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırmada, lise öğrencilerinin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygıları sınıf düzeyine, okul türüne, algılanan başarı durumuna, seçmek istediği mesleğe ilişkin karar durumuna, okul rehberlik servisinden mesleki geleceği ile ilgili destek alıp almamasına ve mesleklerle ilgili bilgi toplama durumlarına göre incelenmiştir.

Öğrencilerin aile etkisine yönelik kariyer kaygılarının okul türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Mesleki ve Teknik lisesinde okuyan öğrencilerin aile etkisine yönelik kariyer kaygıları Fen lisesinde okuyan öğrencilere göre daha yüksektir. Bu durum Meslek ve Teknik lisesinde okuyan öğrencilerin liseden sonra işe girme ya da üniversite sınavında başarısız olma düşünceleri nedeniyle kariyer kararlarını ailelerine açıklayamamaları bu nedenle de daha fazla aile etkisine yönelik kariyer kaygısı

yaşamalarına bağlanabilir. Ayrıca meslek lisesi seçimlerinin çoğunlukla sosyoekonomik olarak dezavantajlı grupta olan ailelerin çocukları tarafından gerçekleştirilmesi (ERG, 2015), çoğunlukla akademik başarı düzeyi düşük öğrenciler tarafından seçiliyor olması gibi unsurlar nedeniyle aileler öğrencilerden sadece meslek edinip iş hayatına atılmaları beklentisi içerisinde olabilir. Bu noktada seçimlerinde değişiklik yapmak, üniversiteye devam etmek gibi gerekçeler aile etkisine yönelik kaygılar yaşanmasına neden olabilir. Ayrıca fen lisesindeki öğrencilerin akademik olarak daha net bir duruşa sahip olması da yaşanan kaygıda etkili olabilir. Ancak konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi edinmek ve bu farkın kaynağını anlayabilmek için nitel bir çalışmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Okul türü ile öğrencilerin meslek seçimlerine yönelik kariyer kaygılarına ilişkin yapılan incelemede ise öğrencilerin meslek seçimine yönelik kaygı puanlarının okul türüne göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Öğrencilerin algılanan başarı durumları ile aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygıları arasında yapılan incelemede, öğrencilerin algılanan başarı durumlarına göre aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Algılanan okul başarısı bakımından düşük ve orta gruplarında yer alan öğrencilerin aile etkisine yönelik kariyer kaygıları, algılanan başarı düzeyi yüksek olan gruptaki öğrencilerden daha yüksektir. Bu durum, algıladıkları başarıları bakımından düşük ve orta olan öğrencilerin üniversiteye giremeyecekleri düşüncesiyle kariyerleri ile ilgili seçimlerini, düşüncelerini ailelerine anlatamamalarından, yaşanabilecek aile baskısından ve ailelerin yüksek beklenti içinde olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Çünkü; Horney'e göre eğer çocuk anne-babası tarafından açık ya da gizli bir biçimde itilmekte, yetenekleri küçümsenmekte ya da aşırı korunarak bağımlılığa zorlanmakta ise kendini gerçekleştirme mümkün olmayacak ve bu durum temel kaygının oluşmasına neden olacaktır (Zaichkowsky, Zaichkowsky ve Martinec, 1980; Akt. Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003). Bununla birlikte Gökçedağ (2001), Sekmenli (2000) ve Varol (1990), otoriter tutum gösteren anne babaların çocuklarının sürekli kaygı düzeylerinin demokratik tutumlu anne babalara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin algılanan başarı durumları ile meslek seçimine yönelik kariyer kaygıları arasındaki inceleme sonucunda ise, algılanan başarıları bakımından orta grupta olan öğrencilerin meslek seçimine yönelik ortalama kaygı puanlarının, algılanan okul başarısı bakımından yüksek grupta olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum algılanan başarıları orta olan öğrencilerin başarı durumları nedeniyle kariyer hedeflerine ulaşım ulaşamayacaklarını düşünceleri ve bunun sonucunda da daha fazla kaygı yaşamaları ile açıklanabilir. Elde edilen bu sonuçlardan hareketle algılanan başarı yükseldikçe aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının daha az yaşandığı yorumu yapılabilir. Sekmenli (2000) ve Varol (1990), lise öğrencileriyle ilgili yaptıkları çalışmalarda öğrencilerin algılanan başarı düzeyleri arttıkça sürekli kaygı düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Bedel (2013), ise lise öğrencileriyle ilgili yaptığı bir çalışmada sınıf tekrarı yapan öğrencilerin durumluk kaygı düzeylerinin, sınıf tekrarı yapmayan öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Görülmektedir ki, başarılı olup olamama algısı lise öğrencilerinin yaşadıkları durumluluk/süreklilik kaygısını etkilemektedir. Bedel (2013), Sekmenli (2000) ve Varol (1990) tarafından elde edilen çalışma sonuçları doğrudan yapılan çalışma ile ilgili olmasa da dolaylı olarak öğrencilerdeki algılanan başarı durumunun/başarısızlık hissini kaygıyı etkilediğini desteklemektedir.

Araştırmada, lise öğrencilerinin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygıları mesleki karar durumlarına göre de incelenmiştir. Öğrencilerin seçmek istedikleri mesleğe ilişkin kariyer kararı verip vermeme durumlarına göre aile etkisine yönelik kaygı puanları anlamlı farklılık göstermezken, meslek seçimine yönelik kaygı puanlarının anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Kariyer kararı vermeyen öğrencilerin meslek seçimine yönelik kaygı puanları kariyer kararı verenlere göre daha yüksektir. Bu durum seçmek istedikleri mesleğe karar vermeyen öğrencilerin kariyer kararı verenlere göre daha fazla meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Mesleki kararlar, bir mesleğe yönelme, bu meslek ile ilgili eğitim alma ve işe başlama gibi aşamalı kararlardır (Sampson, Robert, Reardon, Peterson ve Lenz, 2004; Akt. Akkoç, 2012). Lise öğrencileri için bu karar çoğunlukla bir mesleği seçme ve bu mesleğe yönelik eğitim planlarını kapsamaktadır. Henüz bu kararı vermemiş ya da araştırma yapmamış ergenler için geleceğe yönelik belirsizlikler kaygı yaşanmasına yol açabilir. Patton, Creed ve Watson (2003), kararsızlığın, ergenlerin kariyer gelişimleri üzerindeki en önemli engellerden biri olduğunu belirtmiştir (Akt. Akkoç, 2012). Bununla birlikte yapılan çalışmalarda yaşanan kariyer kararsızlığının bireylerin durumluluk-süreklilik kaygılarını artırdığını ortaya koymaktadır (Campagna ve Curtis, 2007; Chen, 2005; Işık, 2012; Jones, 1989; Kimes ve Troth, 1974; Mojgan, Kadir ve Soheil, 2011; O'Hare ve Tamburri, 1986; Peng, Johanson ve Chang, 2012). Vignoli (2015), yaptığı çalışmada ergenlerin kariyer kararsızlığının süreklilik kaygı ve kariyer kaygısı ile pozitif ve anlamlı ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Literatürdeki bu çalışmalar seçmek istedikleri mesleğe karar vermeyen öğrencilerin kariyer kararı verenlere göre daha fazla kaygı yaşadıklarını destekler niteliktedir.

Bir diğer araştırma sonuçları, öğrencilerin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının sınıf düzeyine bağlı olarak değişmediğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda 11 ve 12. sınıf öğrencilerinin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının farklılaşmadığı söylenebilir. Bu durum her iki sınıf düzeyinde de öğrencilerin kariyer seçimlerine yönlendikleri bu nedenle de yaşanan kaygı bakımından farklılaşmalarına bağlanabilir.

Mesleki rehberlik sürecinde okul rehberlik servislerinin önemi büyüktür. Okullarda sunulan mesleki rehberlik hizmetlerinin öğrencilerin kariyer gelişiminde olumlu etki yaratması ve seçimleri üzerinde etkili olması beklenir. Ancak araştırma sonuçları öğrencilerin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının okul rehberlik servisinden mesleki geleceği ile ilgili destek alma durumlarına bağlı olarak değişmediğini göstermektedir. Bununla birlikte öğrencilerin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının kurum/kuruluşlardan mesleklerle ilgili bilgi toplama durumlarına bağlı olarak değişmediği sonucuna da ulaşılmıştır. Bu durumun nedenleri arasında rehberlik servisinde sunulan mesleki rehberlik hizmetlerinin içeriği ve etkililiği, bu hizmetlerin tüm öğrencilere ulaşip ulaşmadığı, sistematik bir şekilde yürütülüp yürütülmediği gibi konular yer alabilir. Peng (2005), yaş ortalaması 18 olan bir grup öğrenci ile yaptığı deneysel çalışmasında bireylerin ilgi ve yeteneklerini tanımlarına, iş piyasası hakkında bilgi sahibi olmalarına dönük planladığı kariyer eğitiminin bireylerin durumluk kaygılarını azalttığı yönünde sonuçlara ulaşmıştır. Bununla birlikte Peng (2001), Peng ve Johanson (2006) yaptıkları deneysel çalışmalarda kariyer grup danışmanlığı programına katılan öğrencilerin durumluk kaygı puanlarında düşme olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Fakat bu çalışmada, kariyer gelişiminde öğrencilerin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik yaşadığı kariyer kaygılarının mesleklerle ilgili bilgi

toplamaına ya da rehberlik biriminden destek alması durumlarına göre değişmediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Yapılan alışmalar arasındaki bu farklılığın Peng (2001), Peng ve Johanson (2006) tarafından yapılan çalışmaların deneysel olmasına ve rencilere verilen eğitimden kaynaklı olmasına bağlanabilir. Bununla birlikte Vignoli, Croity-Belz, Chapeland, Fillipis ve Garcia (2005), lise rencileri ile yaptıkları kariyer araştırmasında, erkeklerin aileyi hayal kırıklığına uğratmayla ilgili kariyer kaygılarının kariyer danışma merkezlerini ziyaret etmek veya uzmanlarla konuşmak ile pozitif ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Fakat aynı çalışmada Vignoli ve ark. (2005), kız rencilerin akademik ve mesleki kariyerlerinde başarısız olmaya ilişkin kariyer kaygılarının kariyer danışma merkezlerini ziyaret etmek veya uzmanlarla konuşmak ile ilişkili olmadığını belirlemiştir. Bununla birlikte Vignoli (2015), ergenlerin kariyer araştırmaları ile başarısız olmaya ilişkin kariyer kaygıları arasında pozitif fakat dūřuk ilişki, kariyer araştırmaları ile aileyi hayal kırıklığına uğratma kariyer kaygıları arasında ise ilişki olmadığını belirlemiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ile Vignoli (2015) ve Vignoli ve ark. (2005) tarafından kız renciler için elde edilen sonuçlar birbirini destekler niteliktedir.

Araştırma sonuçlarına göre kariyer kararı vermeyen renciler bu kararı veren rencilere göre daha fazla meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı yaşamaktadır. Bu nedenle okullarda yapılan mesleki rehberliğin ve kariyer danışmanlığının artırılması, böylelikle kariyer kararı verememiş renciler için bir kariyer planlamasının yapılması rencilerin daha az meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı yaşamalarını sağlayabilir. Ayrıca rencilerin kariyer kararı vermeleri gereken dönemde neden bu kararı veremedikleri araştırılabilir. Elde edilen sonuçlara göre hazırlanacak rehberlik programları ile rencilerin kariyer planları oluşturulup meslek seçimine yönelik kariyer kaygısı yaşamaları nlenebilir. Böylece kaygı nedeniyle yanlış kariyer kararları almaları da nlenebilir.

Araştırmada, rencilerin aile etkisine yönelik kariyer kaygılarının okul türü ve algılanan başarı durumu değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Ailelerin okullarla olan işbirliğinin artırılması, ailelerin okullardaki mesleki rehberlik süreçlerine katılımının sağlanması ve meslek seçim sürecindeki rolleri konusunda ailelere yönelik mesleki rehberlik hizmetlerinin sunulması rencilerin aile etkisine yönelik kariyer kaygılarını azaltmada bir yol olabilir. Guavain ve Perez'e (2007) göre, anne-babalar, ergenlerin gerçek potansiyellerine ulaşmaları için bilgiyi bulan, ilişkileri kuran, seçenekleri yapılandırılmalarına yardım eden, rehberlik yapan yöneticiler olarak önemli bir rol üstlenebilirler (Akt. Santrock, 2012). Bu nedenle ergenlerin kariyer gelişimi, desteklenebileceği alanlar ve kimlik gelişiminin bir parçası olarak araştırma yapmaları gibi konularda anne-babaların bilinçlendirmeleri önemli görünmektedir.

Çalışmada rencilerin algıladıkları başarı durumlarına göre aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının anlamlı farklılıklar gösterdiği belirlenmiştir. Yapılacak bir başka çalışmada algılanan okul başarısının (dūřuk-orta-yüksek) yarattığı aile etkisine yönelik ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygılarının nedenleri araştırılabilir. Ayrıca rencilerin aile etkisine ve meslek seçimine yönelik kariyer kaygıları sosyo-ekonomik düzey değişkenine göre de incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Adekele, B. L., Yahya, W. B., & Usman, A. (2015). A comparison of some test statistics for multivariate analysis of variance model with non-normal responses. *Journal of Natural Sciences Research*, 5(15), 1-9.
- Akkoç, F. (2012). Lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıkları ile kariyer inançları arasındaki ilişki. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 49-70.
- Alisinanoğlu, F. ve Ulutaş, İ. (2003). Çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 28(128), 65-71.
- Armstrong, R. A. (2014). When to use the Bonferroni correction. *Ophthalmic & Physiological Optics*, 34, 502–508. doi: 10.1111/opo.12131
- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J., & Nolen-Hoeksema, S. (2010). *Psikolojiye giriş*. Ankara: Arkadaş.
- Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (1996). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bedel, A. (2013). Sınıf tekrarı yapan ve yapmayan öğrencilerin akademik güdülenme ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(200), 111-121.
- Campagna, C., & Curtis, G. J. (2007). So worried I don't know what to be: anxiety is associated with increased career indecision and reduced career certainty. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 17(1), 91-96.
- Creed, P. A., Prideaux, L., & Patton, W. (2005). Antecedents and consequences of career decisional states in adolescence. *Journal of Vocational Behavior*, 67, 397-412.
- Chen, J. Y. (2005). A study on college students' anxiety of career decision. *Journal of Education & Psychology*, 28(4), 745–771.
- Çetin-Gündüz, H. ve Nalbantoğlu-Yılmaz, F. (2016). Lise öğrencilerinin kariyer kaygılarını belirlemeye yönelik ölçek geliştirme çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 1008-1022.
- Daniels, L.M., Clifton, R.A., Perry, R.P., Mandzuk, D., & Hall, N.C. (2006). Student teachers' competence and career certainty: The effects of career anxiety and perceived control. *Social Psychology of Education* 9, 405-423.
- Daniels, L.M., Stewart, T.L., Stupnisky, R.H., Perry, R.P., & Verso, T.L. (2011). Relieving career anxiety and indecision: the role of undergraduate students' perceived control and faculty affiliations. *Soc Psychol Educ*, 14, 409-426.
- DiStefano, C., Zhu, M., & Mindrilă, D. (2009). Understanding and using factor scores: considerations for the applied researcher. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 14(10), 1-11.
- Dolgin, K.G. (2014). *Ergenlik psikolojisi: Gelişim, ilişkiler ve kültür*. İstanbul: Kaknüs.
- ERG (2015). Meslek liselerinde toplumsal cinsiyet eşitliği raporu. İstanbul.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York: Norton.
- Fouad, N. A. (2007). Work and vocational psychology: Theory, research, and applications. *Annual Review of Psychology*, 58, 543–564. doi:10.1146/annurev.psych.58.110405.085713.
- Fuqua, D. R., Newman, J. L., & Seaworth, T. B. (1988). Relation of state and trait anxiety to different components of career indecision. *Journal of Counseling Psychology*, 35, 154–158. doi:10.1037/0022-0167.35.2.154.

- Flouri, E. & Buchanan, A. (2002). The Role of work related skills and career role models in adolescent career maturity, *Adolescent Career Development*, 51, 36-43.
- Germeijs, V., Verschueren, K., & Soenens, B. (2006). Indecisiveness and high school students' career decision-making process: Longitudinal associations and the mediational role of anxiety. *Journal of Counseling Psychology*, 53(4), 397-410.
- Gordon, V.N. (1998). Career decidedness types: A literature review. *The Career Development Quarterly*, 46, 386-403.
- Gökçedağ, S. (2001). *Lise öğrencilerinin okul başarısı ve kaygı düzeyi üzerinde anne-baba tutumlarının etkilerinin belirlenip karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Guay, F., Senecal, C., Gauthier, L., & Fernet, C. (2003). Predicting career indecision: A self-determination theory perspective. *Journal of Counseling Psychology*, 30(2), 165-177.
- Gushue, G.V., Scanlan, K.R.L., Pantzer, K.M. & Clarke, C.P. (2006). The relationship of career decision-making self-efficacy, vocational identity, and career exploration behavior in African American high school students, *Journal of Career Development*, 33(1), 19-28.
- Hirschi, A., & Lage, D. (2007). The relation of secondary students' career-choice readiness to a six-phase model of career decision making. *Journal of Career Development*, 34(2), 164-191.
- Hirschi, A., Niles, S.G. & Akos, P. (2011). Engagement in adolescent career preparation: Social support, personality and the development of choice decidedness and congruence. *Journal of Adolescence*, 34, 174-182.
- Işık, E. (2012). The relationship of career decision self-efficacy, trait anxiety, and affectivity among undergraduate students. *Psychological Reports*, 111, 805-813.
- Jones, L. K. (1989). Measuring a three-dimensional construct of career indecision among college students: A revision of the vocational decision scale: The career decision profile. *Journal of Counseling Psychology*, 36(4), 477-486. doi: [10.1037/0022-0167.36.4.477](https://doi.org/10.1037/0022-0167.36.4.477)
- Kimes, H. G., & Troth, W. A. (1974). Relationship of trait anxiety to career decisiveness. *Journal of Counseling Psychology*, 21(4), 277-280.
- Kracke, B. (1997). Parental behavior and adolescents' career exploration. *The Career Development Quarterly*, 45(4), 341-350.
- Kracke, B. (2002). The role of personality, parents and peers in adolescent's career exploration, *Journal of Adolescence*, 25 (1), 19-30.
- Marcionetti, J., & Rossier, J. (2016). The mediating impact of parental support on the relationship between personality and career indecision in adolescents. *Journal of Career Assessment*, 25(4), 601-615. doi.org/10.1177/1069072716652890
- Mardia, K. V. (1971). The effect of nonnormality on some multivariate tests and robustness to nonnormality in the linear model. *Biometrika*, 58(1), 105-121.
- Mertler, C. A., & Vannatta, R. A. (2016). *Advanced and multivariate statistical methods: Practical application and interpretation (6th ed.)*. Los Angeles, CA: Pyrczak Publishing.

- Mojgan, F. N., Kadir, R. A., & Soheil, S. (2011). The relationship between state and trait anxiety with career indecision of undergraduate students. *Inter. Educ. Stud.* 4(3):31-35. doi: 10.1177/10690727116652890
- O'Hare, M. M., & Tamburri, E. (1986). Coping as a moderator of the relation between anxiety and career decision making. *Journal of Counseling Psychology*, 33(3), 255-264.
- Olson, C.L. (1979). Practical considerations in choosing a MANOVA test statistic: Arejoinder to Stevens. *Psychological Bulletin*, 86, 1350-1352.
- Öztemel, K. (2012). Kariyer kararsızlığı ile mesleki karar verme öz yetkinlik ve kontrol odağı arasındaki ilişkiler [Relationships between career indecision, career decision making selfefficacy, and locus of control]. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(2), 459-477.
- Özyürek, R. (2013). *Kariyer psikolojik danışmanlığı kuramları: Çocuk ve ergenler için kariyer rehberliği uygulamaları*. Ankara: Nobel.
- Peng, H. (2001). Career group counseling in undecided college female seniors' state anxiety and career indecision. *Psychological Reports*, 88, 996-1004. doi: [10.2466/PRO.88.4.996-1004](https://doi.org/10.2466/PRO.88.4.996-1004)
- Peng, H. (2005). Reduction in state anxiety scores of freshmen through a course in career decision. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 5: 293-302. doi: 10.1007/s10775-005-3603-4
- Peng, H., & Johanson, R. E. (2006). Career maturity and state anxiety of Taiwanese college student athletes given cognitive career-oriented group counseling. *Psychological Reports*, 99(3), 805-812. doi: [10.2466/PRO.99.7.805-812](https://doi.org/10.2466/PRO.99.7.805-812)
- Peng, H. H., Johanson, R. E., & Chang, M. H. (2012). Career indecision and state anxiety of returned international Chinese undergraduate students in Taiwan. *International Journal of Psychology and Counselling*, 4(9), 106 - 114. doi: 10.5897/IJPC12.003
- Rainey, L.M. & Borders, L.D. (1997). Influential in career orientation and career aspiration of early adolescent girls. *Journal of Counseling Psychology*, 44(2), 160-172.
- Rochlen, A. B., Milburn, L., & Hill, C. E. (2004). Examining the process and outcome of career counseling for different types of career counseling clients. *Journal of Career Development*, 30(4), 263-275.
- Roche, M..K., Carr, A.L., Lee, I.H., Wen, J.H., & Brown, S.D. (2017). Career indecision in China: *measurement equivalence with the United States and South Korea*. *Journal of Career assessment*, 25(3), 526-536.
- Santrock, J.W. (2012). *Ergenlik*. Ankara: Nobel.
- Sekmenli, T. (2000). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Sharf, R. S. (2017). *Kariyer gelişim kuramlarının kariyer danışmasına uygulanması* (Çev. F. Bacanlı ve K. Öztemel). Ankara: Pegem.
- Sheehan-Holt, J.K. (1998). MANOVA simultaneous test procedures: The power and robustness of restricted multivariate contrasts. *Educational and Psychological Measurement*, 58, 861-881.
- Siyez, D. M. (2011). Gelişimsel yaklaşımlar. Binnur Yeşilyaprak (Ed.), *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı-kuramdan uygulamaya* içinde (s. 172-214). Ankara: Pegem Akademi.

- Staf, J., Messersmith, E.E., & Schulenberg, J.E. (2009). Adolescent and the world of work. R.M. Lerner and L. Sternberg (Eds.), *In. Handbook of Adolescent Psychology* (Pp. 270-314). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Tabachnick, B.G., & Fidell, L.S. (2001). *Using multivariate statistics*. New York: Allyn & Bacon Inc.
- Tsai, C. T., Hsu, H., & Hsu, Y.C. (2017). Tourism and hospitality college students' career anxiety: Scale development and validation. *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 29(4), 158-165.
- Varol, Ş. (1990). *Lise son sınıf öğrencilerinin kaygı düzeylerini etkileyen bazı etmenler*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Vignoli, E. (2009). Inter-relationships among attachment to mother and father, self-esteem, and career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 75, 91-99.
- Vignoli, E. (2015). Career indecision and career exploration among older French adolescents: the specific role of general trait anxiety and future school and career anxiety. *Journal of Vocational Behavior*, 89, 182-191. doi: 10.1016/j.jvb.2015.06.005.
- Vignoli, E., Croity-Belz, S., Chapeland, V., Fillipis, A., & Garcia, M. (2005). Career exploration in adolescents: The role of anxiety, attachment and parenting style. *Journal of Vocational Behavior*, 67, 153-168.
- Vondracek, F.W., Schulenberg, J., Skorikov, V., Gillespie, L.K., & Wahlheim, C. (1995). The relationship of identity status to career indecision during adolescence. *Journal of Adolescence*, 18(1), 17-29.
- Watson, C.M., Quatman, T., & Edler, E. (2002). Career aspirations of adolescent girls: Effects of achievement level, grade, and single-sex school environment. *Sex Roles*, 46, 323-335.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Career decision is one of the most important decisions of adolescents during the life course. In adolescence, career development is related to many aspects of adolescent development. In the career decision challenges and career indecision could be experienced (Vignoli, 2015) as an extension of career indecision adolescent may face with career anxiety (Vignoli, 2015). In the literature, it is seen that the studies about career anxiety mostly examined career concerns of university students. Studies that examine career anxiety of high school students seem to be limited (Germeijs, Verschueren and Soenens, 2006; Vignoli et. all, 2005; Vignoli, 2015). In this study, the career anxiety of high school students was examined in terms of various variables, starting from the limited number of studies related to career anxiety with adolescents in high school years. So, the purpose of this research is the see if students' career anxiety according to grade, school type, perceived school achievement, the decision about the prospective professions, support received by school guidance center and search for information change. Based on this aim, this research attempts to see if the career anxiety based on family influence and choice of profession differ according to the following's: a) grade, b) school type c) perceived school achievement, d)decision about the prospective professions, e) receive support about the career future from school guidance center, f) search of information about professions.

2. Method

The research group consisted of 415 11th and 12th grade students from 6 high schools in Nevşehir Center in the 2016-2017 academic years. 11th and 12th grades are assumed to represent the most intense period of career anxiety. In this research Career Anxiety Scale (CAS) developed by Çetin Gündüz and Nalbantoğlu Yılmaz (2016) and demographic information form was used. In the study, Cronbach alpha reliability coefficient of family effect was found to be 0.877 and Cronbach alpha coefficient of the anxiety of choice of profession was found to be 0.876. McDonald ω reliability coefficients were also calculated. The McDonald ω coefficients for family effect and choice of profession effect were 0.88 and 0.88, respectively. One way MANOVA was used to see if career anxiety resulted from family influence and choice of profession differ by grade, school type, perceived school achievement, the decision about the prospective professions, support received by school guidance center and search for information. Data analyses were carried by SPSS 21.

3. Findings, Discussion and Results

The anxiety scores of the students on the family effect were significantly different according to the school type. Career anxiety resulted from family influence was found higher among Vocational and Technical high school students than students of Science High School. This may be explained by the choosing the work life or being failed in the university entrance examination of this group of students which is not easily explained to their families and which intensify the potential anxiety resulted from family

influence. The anxiety scores of the students on the choice of profession did not show any significant difference according to the school type.

According to the perceived school achievement, differences were found both career anxieties resulted from family and choice of profession. Students in the low and medium perceived school achievement were higher in career anxiety due to family effect. This situation, students who perceive their school achievement low and medium level may have resulted from their negative idea of university entrance and identity to communicate effectively with their families and family pressure and high expectation of families. Students who are in the medium level of perceived school achievement were found higher in terms of anxiety to their choice of professions. Medium level perceived school achievement should think of resulted in higher anxiety. From these results, it can be concluded that as perceived success increases, career anxiety about family influence and choice of profession are less experienced.

In the research, career anxieties of high school students were also examined according to the decision about the professions. The anxiety scores for the family influence do not show any significant difference according to whether or not they decide to make a career decision about the profession they want to choose. However, the anxiety score for the choice of professions makes a significant difference according to whether or not they decide to make a career decision about the profession they want to choose. Students who have not decided on their prospective professions have higher career anxiety than there who have already decided. So staying uncertain or not making a decision yet on their prospective professions has higher career anxiety. Studies in the literature also support that being decided on career lead to higher career anxiety.

Students in 11th and 12th grade seen not to differ in terms of career anxiety resulted from family influence and choice of profession. Both anxieties of students did not differ according to support received from school guidance center. Both anxieties of students did not also differ according to the search for information about professions from various institutions. However, in the process of vocational guidance, school guidance services are a great asset. And it is expected that the vocational guidance services offered to the students will have a positive effect on the career development of the students and will have an effect on their choices. The reasons for this may include the content and effectiveness of the vocational guidance services offered in the guidance service, whether these services are reachable to all students, whether they are carried out in a systematic manner or not.

According to the result of the study, students who have not decided on their prospective professions have higher career anxiety. Therefore vocational guidance and career counseling at school may be strengthened. In this way, career planning for students who have not decided on their career yet may lead to fewer career development anxiety. Research shows that there is the significant difference of career anxiety related from family influence among different school types and perceived school achievement levels. Parental awareness seems to be important in the context of adolescents' career development. The collaboration of families with school, participation of families in the career guidance process may lead to decrease students' career anxieties.